

УДК 378.14 : 81.111'2

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Ю.А.Рибінська

Анотація. У статті визначено і конкретизовано критерії та показники сформованості іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов і перекладачів.

Ключові слова: іноземна професійна комунікативна компетентність, критерії і рівні, майбутні вчителі іноземних мов і перекладачі, професійна діяльність, креативний переклад.

Аннотация. В статье определены и конкретизированы критерии и показатели сформированности иностранной профессиональной коммуникативной компетентности будущих учителей иностранных языков и переводчиков.

Ключевые слова: иностранная профессиональная коммуникативная компетентность, критерии и уровни, будущие учителя иностранных языков и переводчики, профессиональная деятельность, креативный перевод.

Summary. The article analysis and points out the criteria and scores of the foreign professional communicative competence formation in future teachers of foreign languages and translators.

Key words: the foreign communicative competence, criteria and levels, future teachers of foreign language and translators, professional activity, creative translation.

Рівень розвитку умінь і навичок професійної іншомовної комунікації студентів факультетів іноземних мов вважають одним із основних критеріїв оцінки фактичного рівня сформованої комунікативної компетентності. Британська дослідниця К.Ренгем-Бріггс наводить важливі статистичні дані: носії мови використовують до 40000 слів, але вони володіють сотнями тисяч словосполучень. Студенти, які вивчають іноземну мову, мають у своєму пасивному запасі значно більшу кількість окремих лексичних одиниць, ніж словосполучень [5, 343]. З огляду на це, особливої актуальності набуває вивчення іноземної мови у контексті оволодіння різними іншомовними дискурсами.

У процесі роботи нами було визначено й конкретизовано критерії та показники сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов і перекладачів, обираючи які, ми враховували їх зміст і контекст професійної діяльності засобами креативного перекладу. Зобразимо попередньо визначені нами найважливіші критерії сформованості комунікативної компетентності студентів факультетів іноземних мов (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика рівнів сформованості комунікативної компетентності студентів факультетів іноземних мов

Критерії	Показники	Рівні		
		3	4	5
Інтелектуальний	Знання: мови спілкування; про пізнавальні процеси; про мовний етикет, норми спілкування, які прийняті у даному суспільстві; про невербальну поведінку даної культури; про виконувани людиною соціальні ролі	Знання глибокі, системні	Достатні знання	Фрагментарні знання
Індивідуальний	Здібності: міжособистісного сприйняття і оцінки людей, які засновані на спостережливості; психологічної адаптації до різних ситуацій спілкування; входити у контакт з різними людьми, викликати прихильність до себе та мати на них вплив; винахідливість і швидка орієнтація у ситуації спілкування	усі здібності проявляються завжди і у всьому у повній мірі	більша частина здібностей проявляється завжди, але не у всьому відносно повно	епізодичний прояв здібностей, не у всьому, не повно

Базуючись на численних дослідженнях, а також власному досвіді, під час проведення експериментального дослідженнями визначили основні критерії формування професійної

комунікативної компетентності:

- креативність (прояв творчих здібностей під час написання креативних перекладів і творчих робіт);
- стратегії і тактики (володіння комунікативними стратегіями і тактиками для досягнення високої успішності під час здійснення комунікативного процесу);
- широта (обсяг пізнавальної діяльності, що охоплює різні сфери педагогічної дійсності);
- системність (здатність охопити об'єкт загалом, не втрачаючи всіх суттєвих деталей, вміння виділити істотні риси та їх систему);
- глибина (ступінь сутності ознак предметів та явищ, уміння знаходити правильні шляхи і засоби розв'язання проблемних завдань);
- оригінальність (здатність продукувати незвичні ідеї під час виконання творчих завдань і проєктів);
- мобільність (здатність переходити з однієї тематики в іншу, розв'язувати комплексні завдання);
- гнучкість (перехід та переключення з одного способу розв'язання проблемної ситуації на інший в залежності від мети та потреб);
- надійність (надійне запам'ятовування новою лексики з намаганням встановити асоціативні зв'язки);
- незалежність (здатність протистояти шаблонним спробам написання творчих робіт);
- самостійність (характеризується вмінням студента висувати нові завдання і знаходити потрібний розв'язок, спираючись на попередній досвід);
- вмотивованість (причиново-наслідкові зв'язки мислення);
- прогресивність (розвиток, покращення, досягнення вищого рівня володіння комунікативними стратегіями);
- об'єктивність (проникнення в суть проблеми, при якому здійснюється аналіз роботи односторонників).

За допомогою отриманих даних і на основі рефлексії конкретизовано критерії, показники їх прояву та рівні сформованості професійних комунікативних стратегій майбутніх учителів і перекладачів у процесі вивчення іноземної мови на засадах творчості (низький, середній, високий) – це узагальнено в дескрипторі. Розкриємо його зміст у табл. 2.

Студенти з *низьким рівнем* показали нестійкий інтерес до оволодіння професійними комунікативними стратегіями та поповнення свого тезаурусу, відсутність бажання наполегливо працювати над удосконаленням навичок креативного перекладу; могли брати участь переважно у виконанні елементарних вправ, перекладі поетичних творів, при цьому навички написання власних творчих робіт були відсутні. Вони виявили вміння перекладати лише прості фрази і речення за шаблоном, не вдаючись до креативності; їх есе складались з невеличких простих речень без використання нової лексики, за обмеженою тематикою, а написання поетичних творів після вивчення курсу за авторською методикою було надскладним і непосильним завданням. Для мовлення цих студентів характерні поодинокі випадки вживання стилістичних, інтонаційних і паралінгвістичних засобів. Здатність самостійно робити креативні переклади і писати власні пісні іноземною мовою та самостійно продукувати власні оригінальні ідеї у творчих проєктах не виявлено; виявляють пасивність і незацікавленість у роботі в групі під час обговорення творчих робіт. Цей рівень являє собою найнижчий рівень генеративного володіння іноземною мовою, інтродуктивного. Вивчаючи іноземну мову, студент може спілкуватися на цьому рівні за допомогою простих засобів мовлення у звичайних стандартних, повсякденних ситуаціях, використовуючи лише фрази-кліше, просту лексику, завчену попередньо, студент не може вільно спілкуватися на зазначену тему, пише лише дослівні переклади, які не відображають у повній мірі оригінал. Іншомовне спілкування студентів на цьому рівні характеризується вмінням застосовувати такі стратегії, як: невербальні засоби спілкування, вживання завчених кліше вітання, вибачення, подяки тощо.

Середній рівень вирізнявся виявленням стійкого інтересу до вивчення засад творчого перекладу, бажанням писати власні творчі роботи, але лише використовуючи зразки, допоміжні матеріали, такі як rhyming dictionary, rhyming associations та інші для відшукування й відтворення правильної рими; уміння перекладати поетичні твори за невеликої підтримки викладача; стисло висловлювати свої наміри й погляди на творчі роботи інших студентів; виявляють зацікавленість у співпраці з членами групи. Студенти, які виявили середній рівень оволодіння професійною комунікативною компетентністю, уміли виконувати різнопланові письмові завдання, однак найчастіше обирали написання есе, ніж римованих рядків і обмежено використовували стилістичні засоби виразності. Для них характерною була оригінальність задуму до творчих проєктів, уміння пропонувати нестандартні варіанти виконання проблемних завдань.

Дескриптор для визначення рівнів сформованості професійної комунікативної компетентності

Критерії та показники ПКК	Рівні сформованості ПКК		
	низький	середній	високий
1	2	3	4
креативність під час виконання вправ і творчих робіт	відсутність творчих здібностей під час виконання вправ, написання креативних перекладів і творчих робіт	часткове вміння студента творчо мислити під час виконання вправ, написання креативних перекладів і творчих робіт	здатність студента творчо мислити під час виконання вправ, написання креативних перекладів і творчих робіт
комунікативні стратегії і тактики	не володіння комунікативними стратегіями і тактиками в процесі здійснення іншомовної комунікації, не використання їх під час написання творчих робіт	часткове володіння комунікативними стратегіями і тактиками в процесі здійснення іншомовної комунікації	володіння комунікативними стратегіями і тактиками в процесі здійснення іншомовної комунікації, використання їх під час написання творчих робіт
широта обсягу пізнавальної діяльності	незначний обсяг пізнавальної діяльності, який охоплює малу сферу дійсності та характеризується вузьким і шаблонним підходом до різноманітних питань науки та практики	середній обсяг пізнавальної діяльності, який охоплює декілька сфер дійсності та характеризується фрагментарним підходом до різноманітних питань науки та практики	великий обсяг пізнавальної діяльності, який охоплює різні сфери дійсності та характеризується всебічним і творчим підходом до різноманітних питань науки та практики
системність вивчення комунікативних стратегій	відсутня здатність охопити об'єкт цілісно, невміння виділити його істотні риси, їх сукупність і систему	здатність частково охопити об'єкт цілісно, часткове вміння виділити його істотні риси та їх систему	здатність охопити об'єкт цілісно, не втрачаючи всіх суттєвих деталей, високий рівень вміння виділити його істотні риси та їх систему
глибина аналізу	низький ступінь розуміння сутності ознак предметів та явищ, які студент може абстрагувати при оволодінні новим матеріалом та при вирішенні проблем, невміння знаходити правильні шляхи і засоби розв'язання проблемних завдань	середній ступінь розуміння сутності ознак предметів та явищ, які студент може абстрагувати при оволодінні новим матеріалом та при вирішенні проблем, часткове вміння знаходити правильні шляхи і засоби розв'язання проблемних завдань	високий ступінь розуміння сутності ознак предметів та явищ, які студент може абстрагувати при оволодінні новим матеріалом та при вирішенні проблем, сформованість уміння знаходити правильні шляхи і засоби розв'язання проблемних завдань
оригінальність ідей	відсутність здатності продукувати незвичні відповіді та ідеї, писати власні креативні роботи	фрагментарна здатність продукувати незвичні відповіді та ідеї, написання прозових творчих робіт	сформована здатність продукувати та оцінювати незвичні відповіді й ідеї, писати власні креативні переклади і творчі роботи
гнучкість мислення	низька здатність переходити з однієї тематики на іншу, вирішувати комплексні творчі завдання; невміння переключення з одного способу розв'язання проблемної ситуації на інший, в залежності від мети та потреб, виконання звичних дій	часткова здатність переходити з однієї тематики на іншу, вирішувати комплексні творчі завдання; утруднене переключення з одного способу розв'язання проблемної ситуації на інший, в залежності від мети та потреб, часткова відмова від звичних дій	висока здатність переходити з однієї тематики на іншу, вирішувати комплексні творчі завдання; сформованість переключення з одного способу розв'язання проблемної ситуації на інший, в залежності від мети та потреб, відмова від звичних, шаблонних дій

1	2	3	4
надійність запам'ятовування нової лексики	недостатнє запам'ятовування нової лексики, не можливість встановлювати попередні асоціативні зв'язки	фрагментарне запам'ятовування нової лексики, не можливість самостійно встановлювати попередні асоціативні зв'язки, а лише з використанням авторських Rhyming associations	надійне запам'ятовування нової лексики, можливість встановлювати попередні асоціативні зв'язки
незалежність суджень	відсутність здатності протистояти шаблонним спробам написання творчих робіт	часткова здатність протистояти шаблонним спробам написання творчих робіт	здатність протистояти шаблонним спробам написання творчих робіт, достатній рівень сформованості незалежних суджень
самостійність висновків і рішень	початковий рівень розвитку вміння висувати нові завдання і знаходити потрібний розв'язок, спираючись на допомогу інших, знання, думки та попередній досвід	часткове вміння студента висувати нові завдання і знаходити потрібний розв'язок, спираючись на знання, думки, попередній досвід і допомогу інших	характеризується вмінням висувати нові завдання і знаходити потрібний розв'язок, спираючись на знання, думки, попередній досвід, без допомоги інших
вмотивованість на пошук	відсутність інтересу до пошуку причиново-наслідкових зв'язків	часткова наявність інтересу до пошуку причиново-наслідкових зв'язків	великий інтерес і бажання шукати причиново-наслідкові зв'язки
прогресивність комунікативної діяльності	незначний рівень розвитку, покращення та досягнення вищого рівня комунікативної діяльності	середній рівень розвитку, покращення та досягнення вищого рівня комунікативної діяльності	достатній рівень розвитку, покращення та досягнення високого рівня комунікативної діяльності
об'єктивність оцінювання	незначне проникнення в суть проблеми, при якому не здійснюється навіть мінімально об'єктивний аналіз творчих робіт одногрупників	достатнє проникнення в суть проблеми, при якому здійснюється хоча б мінімально об'єктивний аналіз творчих робіт одногрупників	глибоке проникнення в суть проблеми, при якому здійснюється об'єктивний аналіз творчих робіт одногрупників

Студенти з високим рівнем сформованості професійної комунікативної компетентності мають високу мотивацію до вивчення засад креативного перекладу й удосконалення рівня володіння іноземною мовою, виявляють високий рівень зацікавленості у креативній методиці, яку вони зможуть використовувати на практиці у школах та інших навчальних закладах нового типу, демонструють уміння висловлювати власне ставлення до творчих робіт одногрупників, аналізуючи й розкриваючи власні погляди; уміння самостійно писати креативні переклади і власне пісні на широку тематику, послідовно доводити й аргументувати свою особистісну позицію. Студенти, яких було віднесено до високого рівня, активно використовували нову лексику в написанні творчих робіт і в їх усному обговоренні, активно використовували стилістичні засоби виразності (епітети, метафори, порівняння, фразеологічні звороти, емфатичні граматичні конструкції); демонстрували високий рівень креативності, що проявлявся в оригінальному задумі власної пісні чи вірша, умінні перекласти пісню, зберігаючи ідейний задум, інтонаційне забарвлення і звучання оригіналу і власне виконуючи усі творчі завдання на високому рівні; якісно опрацьовувати великий за обсягом навчальний матеріал, глибоке розуміння сутності ознак предметів і явищ та уміння їх виокремлювати, а також готовність шукати і знаходити найоптимальніші шляхи і способи розв'язання проблемних завдань, здатність продукувати велику кількість оригінальних ідей під час написання книжкових проектів і давати їм оцінку, швидко переключатися з одного виду діяльності на інший; виявляють ініціативу, активність і зацікавленість у груповій взаємодії.

Результати емпіричного дослідження показали, що 75,2% з усіх опитаних студентів мають низький рівень сформованості професійної комунікативної компетентності, 14,7% – середній і лише 10,1% – високий. Низькі показники пояснюються відсутністю знань, умінь і досвіду результативного продуктивного педагогічного мислення. Одночасно 76% з усіх опитаних виявили бажання дізнатися більше про означену проблему.

Аналіз отриманих результатів свідчить про необхідність модернізації системи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов і перекладача у руслі сучасних вимог взагалі та актуалізацію цілеспрямованого формування професійних комунікативних стратегій зокрема.

У цьому зв'язку слід наголосити на важливості проблеми дослідження теоретичних засад та розробки на їх основі методики навчання іноземних мов на засадах креативності в рамках індивідуально-творчого підходу, що відповідає пріоритетним напрямкам Національної доктрини розвитку освіти України у двадцять першому столітті.

Література

1. Кирнос Д.И. Индивидуальность и творческое мышление / Д.И. Кирнос. – М., 1992. – 172 с.
2. Морська Л.І. Психолінгвістичний та інтерактивний підходи до визначення сутності іншомовної стратегічної компетенції // Наукові записки. – Випуск 104(2). Серія: Філологічні науки (мовознавство): у 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2012. – С. 318–326.
3. Микитенко Н.О. Технологія формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю. Монографія / Н.О. Микитенко / за ред. д. пед. наук, проф., члена-кореспондента НАПН України Г.В. Терещука. – Тернопіль: ТНПУ, 2011. – 411 с.
4. Паршикова О.О. Комунікативно-ігрові прийоми навчання іноземної мови учнів початкової школи (на матеріалі німецької мови): Навч. посібник / О.О. Паршикова. – К.: Ленвіт, 2010. – 55 с. (Бібліотечка журналу «Іноземні мови», Вип. 3).
5. De Vito J. Human Communication: The Basic Course / J. De Vito. – 8th ed. – New York: Longman, 2000. – 453 p.